

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ (3) เพื่อประเมินรูปแบบ การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้ระเบียบ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วน ได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรกรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

ผลการวิจัยพบว่า 1. ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาศูนย์ฯ คือ (1) ปัญหาด้านสถานที่ (2) สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของศูนย์ฯ (3) ไม่มีการจัดการความรู้ (4) งบประมาณในการบริหารจัดการ (5) เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย (6) ไม่มีแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ฯ (7) ขาดการได้รับความรู้ และ (8) การได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ต่อเนื่อง และมีความต้องการที่จะพัฒนาศูนย์ 8 ประเด็น ได้แก่ (1) สภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ (2) การพัฒนาองค์ความรู้และ ทักษะ (3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ (4) แก้ไขปัญหาน้ำแล้ง (5) การพัฒนาอาคารสถานที่ (6) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ (7) การได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้ง ภาครัฐและเอกชน (8) เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ อีกทั้ง พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็กมีทุนชุมชนที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ทุน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนเงิน 2.การสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์ เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีขั้นตอนดังนี้ คือ 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน 2) กำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 3) กำหนดแนวทางการนำไปใช้ 4) การประเมินรูปแบบ สู่รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา (1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ (2) หลักการของรูปแบบ (3) ระบบงานและกลไก (4) วิธีการ ดำเนินงานหรือกิจกรรม และ (5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ 3. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นประโยชน์และรองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ส่วนด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนาศูนย์เรียนรู้, ทุนชุมชน

**Model for developing an agricultural learning center
“Bang Pan” vegetable garden based on community funds,
Thalung Lek community Village No. 5, Tha Luang Subdistrict,
Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province**

Community Development Learning Center - Nakhonnayok

Abstract

The objectives of this research are to (1) study problems and obstacles and the need for developing an agricultural learning center “Bang Pan” vegetable garden and studying community funds. (2) create a model for developing an agricultural learning center “Bang Pan” vegetable garden on community funds. (3) Evaluate the model for developing an agricultural learning center “Bang Pan” vegetable garden based on community funds. It is a Participatory Action Research. using regulations Qualitative research methods the informants in the research are those involved in driving the work or having a stake in the operation of the agricultural learning center “Bang Pan” vegetable garden. Ban Thalung Lek Community, Village No. 5, Tha Luang Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, totaling 15 people, using the purposive selection method. The research results found that, Problems and obstacles in developing the learning center are (1) location (2) environment of the learning center (3) knowledge management (4) budget (5) low youth participation (6) no operational plan. (7) lack of knowledge acquisition and (8) inconsistent support from government and private agencies. and there is a need to develop 8 issues (1) an appropriate area environment (2) the development of knowledge and skills (3) knowledge management needs (4) solving the drought problem (5) development Buildings and facilities (6) Developing and expanding the center's products (7) Receiving budget assistance from both government and private agencies (8) Youth or people of working age taking part in the work. And it was found that the Ban Thalung Lek community had community capital that could be used as a base for developing an agricultural learning center. “Bang Pan” vegetable garden 5 aspects of capital: human capital, social capital, natural capital, physical capital, and financial capital 2. Pattern creation Applying the concept of model creation involves the following steps: 1) researching basic information 2) determining principles, goals, and elements 3) determining application guidelines 4) evaluating the model to Model for developing agricultural learning centers “Bang Pan” vegetable garden based on community funds Ban Thalung Lek Community, Village No. 5, Tha Luang Subdistrict, Tha Ruea District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province (1) objectives of the model, (2) principles of the model, (3) work systems and mechanisms, (4) methods of operations or activities, and (5) conditions of implementation. format to use. 3. The overall evaluation of the suitability of the model was at the highest level. When considering each aspect Sorting the average from the greatest, found that the highest average is The aspect of usefulness and next is the aspect of suitability. The feasibility aspect had the lowest average.

Key words: Model, Developing learning centers, Community grants

บทนำ

กรมการพัฒนาชุมชน สังกัดกระทรวงมหาดไทย มีภารกิจในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงและมีเสถียรภาพ รวมทั้งเสริมสร้างความสามารถ และความเข้มแข็งของชุมชน และสนับสนุนและพัฒนาระบบสารสนเทศชุมชน ได้รับมอบหมายจากกระทรวงมหาดไทยให้ดำเนินการนโยบายสำคัญ ๆ ของรัฐบาล โดยขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๘๐) ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างรายได้ และสร้างความสุขของคนไทย และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ ที่มีหลักการและแนวคิดที่จะสืบสาน รักษา ต่อยอดการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างความสามารถในการ “ล้มแล้ว ลุกไว” ยึดเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ SDGs มุ่งเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนทุกกลุ่ม บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และกรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดทิศทางงานขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนในระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ภายใต้วิสัยทัศน์ “เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง ชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีเป้าหมายสำคัญ คือ ชุมชนมีศักยภาพในการบริหารจัดการและพัฒนาตนเองสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง คนในชุมชนมีงาน มีอาชีพ มีรายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการพัฒนาชุมชน. 2563) ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนอย่างยั่งยืน ผลักดันให้เกิดกระแสระเบียบวาระแห่งชุมชน ที่จะเร่งให้เกิดการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนโดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูลข่าวสาร ความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีความสนใจ เป็นประโยชน์ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาดตนเองและชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนมีแหล่งรวบรวมและสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณี เป็นแหล่งข้อมูลบรรจุข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน เป็นพื้นที่ ๆ มีการจัดการความรู้ชุมชนจัดกิจกรรมเสริมทักษะสำหรับคนกลุ่มทุกวัยในชุมชน เป็นศูนย์กลางแห่งการถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในและนอกชุมชน สุวณิธรวิทย์พินิต และคณะ (2560) กล่าวว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นศูนย์กลางความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่นการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ของประชาชนดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นพื้นที่ในเขตบริการของศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครนายก อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบล ประชากรในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งประชากรในชุมชนมีทั้งประชากรที่อยู่ดั้งเดิมและประชากรแฝง เนื่องจากมีการก่อตั้งของโรงงานใกล้ชุมชน จึงทำให้เกิดการอพยพเข้ามาทำงานของคนต่างถิ่น ว่างแรงงานส่วนใหญ่ในชุมชนจึงทำงานภาคอุตสาหกรรมมากกว่าทำเกษตรที่เป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน อีกทั้งในชุมชนจะประกอบไปด้วย วัด โรงเรียน และสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและสำคัญ เช่น เชื้อนพระรามหก

วัดสระต้อ เป็นต้น และมีศูนย์เรียนรู้ชุมชน คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นพื้นที่ ๆ ได้รับอนุญาตจากกรมชลประทานให้ใช้ประโยชน์ในการปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคและมีการดำเนินงานให้เป็นศูนย์เรียนรู้ภายในหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้ศูนย์เรียนรู้เกษตรกรสวนผักแบ่งปันมุ่งเน้นการปลูกพืชผักสวนครัวปลอดสารพิษ เพื่อยังชีพภายในครัวเรือน มีการจัดสรรแบ่งพื้นที่ให้แก่คนในชุมชนเข้ามาส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ และร่วมพัฒนาพื้นที่เป็นการสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชน และมีภาคีเครือข่ายเข้ามาร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ทั้งภาคเอกชนและภาคราชการ ซึ่งศูนย์เรียนรู้เกษตรกรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับนโยบายสำคัญของกรมการพัฒนาชุมชนในด้านการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนและการน้อมนำแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สู่ปฏิบัติการปลูกผักสวนครัวเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารมาอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการพึ่งตนเองและสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน เป็นการสร้างความมั่นคงทางอาหารในระดับครัวเรือน และลดรายจ่ายในการดำรงชีวิต ของประชาชน และสร้างวัฒนธรรมปลูกพืชผักประจำครัวเรือน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับคัดเลือกเข้าร่วมประกวดผู้นำการเปลี่ยนแปลงดีเด่น ระดับเขตตรวจราชการ เนื่องจากผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการที่จะพัฒนาชุมชน กอปรกับศูนย์เรียนรู้เกษตรกรสวนผักแบ่งปัน มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ประชาชนในชุมชนให้ความสำคัญ เพราะนอกจากจะเป็นพื้นที่ ๆ เป็นแหล่งอาหารปลอดภัยสำหรับชุมชนแล้ว ยังเป็นพื้นที่แห่งการสร้างความสัมพันธ์ สร้างวัฒนธรรมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้แก่คนในชุมชน แต่ยังไม่พบข้อมูลจากคนในชุมชนว่าพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าว มีอุปสรรคจากภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย ที่ส่งผลให้พื้นที่เสียหาย และมีจุดอ่อนในเรื่องการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในหลาย ๆ ด้าน ที่ไม่พร้อมสำหรับเปิดรับบุคคลภายนอกและภายในชุมชนเข้ามาเรียนรู้ศึกษาดูงาน

จากเหตุผลความจำเป็นดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้จัดทำวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาสภาพการณ์ ปัญหา และความต้องการของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ด้วยทุนชุมชน เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการขับเคลื่อนงานและเพื่อพัฒนาศักยภาพความพร้อมของศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกผักปลอดภัยและการพัฒนาพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับประชาชนและผู้สนใจได้เรียนรู้

โจทย์วิจัย/ปัญหาวิจัย

การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรมีรูปแบบอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

Khantavanh Phomlasaboud (2565) กล่าวถึงรูปแบบว่า สิ่งที่ได้แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ปัญหาและเข้าใจถึงสิ่งต่าง ๆ โดยองค์ประกอบของรูปแบบจะเปลี่ยนไปตามตัวแปรที่เกี่ยวข้องและต้องการจะทำการศึกษา ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของประสบการณ์ที่ผู้สนใจ ดำเนินการโดยรูปแบบจะมีทั้งรูปแบบเชิงอุปมาเชิงภาษา เชิงแบบแผน เชิงคณิตศาสตร์ รูปแบบเชิง เหตุผล สำหรับคุณลักษณะของรูปแบบควรมีลักษณะที่นำไปสู่การทำนายผลความเป็นเหตุเป็นผล ให้คำอธิบายและช่วยขยายความรู้ในแนวคิดรูปแบบใหม่ ซึ่งการสร้างรูปแบบ เป็นการกำหนดมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เพื่อชี้ให้เห็นชัดเจนว่ารูปแบบเสนออะไร เสนออย่างไร เพื่อให้ได้อะไร และสิ่งที่ได้นั้นอธิบายปรากฏการณ์อะไรและนำไปสู่ข้อค้นพบอะไรใหม่ ๆ และในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นหลักคิดในการวิจัย โดยนำเป็นกรอบและแนวทางการในการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ปกรณ์ ปรียากร (2538) กล่าวถึงการพัฒนาว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่างๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรือ ก้าวหน้าไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ และ “การพัฒนา” จากรูปศัพท์ภาษาไทย หมายถึงการทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี “การพัฒนา” ที่เข้าใจทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างมีระบบ โดยสรุปคำว่า “การพัฒนา” ในความหมายโดยทั่วไป จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมานำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับศูนย์เรียนรู้ชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2560) ได้ให้ความหมายว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่ง เรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์กลางของประชาชน ที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นสถานที่ที่จะสร้างความผูกพันระหว่างคนในชุมชนกับเรื่องราวของเขาเองเป็นสำคัญ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อจัดทำประเด็นข้อคำถาม

ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน

วันชัย ธรรมสังการ และคณะ (2564) ได้กล่าวถึงทุนชุมชนว่า ทุนชุมชน หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่า หรือคุณค่าของมนุษย์ ทุนชุมชน มีบทบาทที่สำคัญอันเป็นผลสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น และสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยการดึงเอาศักยภาพของทุนชุมชนที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ ออกมาร่วมอนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอดการใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สามารถตอบสนองความต้องการ และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยการพึ่งพาตนเองของชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ และทุนวัฒนธรรม รวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคม ปัจจุบันด้วยซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ เพื่อจัดทำประเด็นข้อคำถามที่เกี่ยวข้องกับทุนชุมชนและการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนฐานทุนชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมิน

โสภา แซ่ลี (2558) ที่ให้ความหมายการประเมินผล ว่า เป็นกระบวนการในการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและพิจารณาบ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการอย่างมีระบบ แล้วตัดสินใจว่าจะปรับปรุงแก้ไขโครงการนั้นเพื่อการดำเนินงานต่อไป หรือ ยุติการดำเนินงานโครงการนั้นเสีย หรือนำข้อมูล ปัญหา อุปสรรคที่พบในการประเมินโครงการนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกันต่อไป กล่าวคือการประเมินผล เป็นกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อพิจารณาระดับความสำเร็จของโครงการว่ามีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้หรือไม่ การดำเนินงานเป็นไปตามแผนงานหรือไม่ รวมถึงมีอุปสรรคและผลกระทบ ด้านใดบ้าง เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจว่าควรมีการพัฒนาปรับปรุงในประเด็นใด ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สัญญา ยี่อราน และ ศิวีไลซ์ วนรัตน์วิจิตร (2561) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่มุ่งศึกษาชุมชนด้วยนักวิจัยร่วมกับผู้มีส่วนร่วม ร่วมกันทำงานกันอย่างเป็นระบบผ่านวงรอบด้วยการเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล สะท้อนถึงวิธีการเปลี่ยนสถานการณ์หรือการสร้างความสามารถของชุมชน โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง และทุกขั้นตอนมีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมด้วย ซึ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ใช้ในการผลิต การกระจายความรู้ รวมทั้งเป้าหมายของการปรับปรุงขีดความสามารถ และการปฏิบัติ ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริงทางสังคม ผ่านทางนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนร่วมและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบ มีส่วนร่วมถึงประเด็นปัญหาตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ ผลของการวิจัย การเจริญเติบโตและการพัฒนาของผู้มีส่วนร่วม

เป็นส่วนสำคัญในการออกแบบผลลัพธ์ที่ต้องการ เพื่อความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการจัดตั้งรวมกลุ่มหรือองค์กร ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกระบวนการวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุวดี วรวิทย์พินิต และคณะ (2560) ได้ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า 1) ศูนย์การเรียนรู้เมืองเพชร ส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่อยู่ท่ามกลางหุบเขา และติดทะเล ประชาชนส่วนใหญ่ มีอาชีพทางการเกษตรและปศุสัตว์ และมีการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสนใจที่จะรู้แสวงหาความรู้ใหม่เสมอ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนแบบวิถีเมืองเพชรของจังหวัดเพชรบุรี ยังมีบทบาทในการให้ความรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรในพื้นที่และนอกพื้นที่ 2) รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พัฒนาขึ้น คือ “PETCH Model” มี 5 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ Participation (การมีส่วนร่วม) Evolution enough (ความพอเพียง) Technology (การนำเอาเทคโนโลยีและหลักวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติ) Community (ชุมชน) และ Harmony (ความกลมกลืน) 3) ผลการทดลองใช้รูปแบบการจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชรตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่ารูปแบบการพัฒนาจะต้องดำเนินควบคู่ไปกับภูมิปัญญาเป็นความรู้ดั้งเดิม อันประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วน ๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กับการทำมาหาเลี้ยงชีพ และ 4) การประเมินและปรับปรุงรูปแบบ การจัดการศูนย์การเรียนรู้วิถีเมืองเพชร ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าภาพรวมอยู่ระดับมาก

เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ 2) พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ 3) ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ การวิจัยเป็นแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ โรงเรียนที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดชุมพร จำนวน 5 โรงเรียน โดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์(3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และ 3) รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

วันชัย ธรรมสัจจาร และคณะ (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่องทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ทุนชุมชนและศักยภาพการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่นตำบลแห่งหนึ่ง ในอำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study) เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง (key informants) จำนวน 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participatory observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผลการศึกษาพบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ประชาชน

ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน (2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือข่าย (3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชนจัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน (4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศ ที่สมบูรณ์ (5) ทุนการเงิน และ (6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี และ 2) ศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย (1) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ และ (3) ศักยภาพในการจัดการตนเองด้านสังคม

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำงานวิจัยดังกล่าวมาใช้โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหา วางแผนและดำเนินการกระบวนการวิจัย รวมถึงเครื่องมือจากงานวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปันบนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 15 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) คือ เป็นบุคคลที่เข้าใช้ประโยชน์ด้วยการได้รับการจัดสรรพื้นที่ในการปลูกพืชผักสวนครัว และบุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชน ที่เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานหรือมีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีพื้นที่วิจัยคือ ศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งวิธีการดำเนินการเก็บข้อมูลการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และศึกษาทุนชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ และทุนเงิน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรสวนผักแบ่งปัน บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) แบ่งตามระยะการวิจัย 3 ระยะ รายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงศึกษาทุนชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม ทุนกายภาพ และทุนเงิน คณะผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีการกำหนดประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค

และความต้องการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ รวมถึงทุนชุมชน 5 ด้านของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึก

ระยะที่ 2 สร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้ประเด็นการสนทนากลุ่มและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) เพื่อร่างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของรูปแบบ หลักการของรูปแบบ ระบบงานและกลไก วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และ เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้แบบประเมินความเหมาะสมต่อรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยแบ่งการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และการสร้างรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชนชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในด้านการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลการประเมินผลความเหมาะสมของรูปแบบโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา โดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชนชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถจำแนกผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

1. ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษาการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมายเป็นคณะกรรมการและสมาชิกผู้ที่ใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อทำการศึกษาค้นคว้า ปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายดังนี้

1.1 ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า (1) ปัญหาด้านสถานที่ ได้แก่ พื้นที่แปลงผักประสบปัญหาน้ำท่วมขัง และในทุกปีพื้นที่จะประสบปัญหาน้ำแล้ง รวมถึงศูนย์เรียนรู้ชุมชนแห่งนี้ไม่มีอาคารที่เป็นโครงสร้างอย่างเป็นทางการ จะมีเพียงแต่จตุรรมพลใต้ต้นไม้ใหญ่และอาคารเก็บของที่ถูกปรับมาจากแคร่ไม้ไผ่เดิม

เท่านั้น (2) สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของศูนย์ฯ ที่ไม่มีแผนผังหรือแผนที่ ไม่มีป้ายองค์ความรู้ ไม่มีข้อมูลความรู้ที่เป็นรูปธรรม สำหรับคนที่เข้ามาเรียนรู้ มีเพียงบุคคลภายในเป็นผู้ให้ข้อมูลได้เท่านั้น (3) ไม่มีการจัดการความรู้ของสมาชิกและคณะกรรมการ กล่าวคือไม่มีกรอบทบทวนและจัดรวบรวมข้อมูลความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ ไม่เป็นรูปธรรม (4) งบประมาณในการบริหารจัดการไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ (5) กลุ่มผู้นำและประชาชนที่เข้าร่วมทำกิจกรรมหรือใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นวัยผู้สูงอายุ ซึ่งวัยแรงงานหรือวัยรุ่น เยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมน้อย (6) ไม่มีแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ฯ ที่เป็นรูปธรรม (7) คณะกรรมการและสมาชิกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ยังขาดการได้รับความรู้ด้านเกษตรและการออกแบบพื้นที่ที่ถูกต้องตามหลักการ และ (8) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ต่อเนื่อง

1.2 ความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ดังนี้ (1) ความต้องการในการพัฒนาสภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ เช่น การจัดทำป้ายองค์ความรู้ ป้ายแผนผังศูนย์เรียนรู้ ป้ายชื่อพืชพันธุ์ของต้นไม้/ผักสวนครัว (2) ความต้องการในการพัฒนาองค์ความรู้และทักษะของคณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ ด้านการเกษตรปลอดภัย เช่น การทำปุ๋ยหมัก-น้ำหมักชีวภาพ การรักษาโรคพืชด้วยวิธีการธรรมชาติ (3) ความต้องการด้านการจัดการความรู้ โดยมีการถอดองค์ความรู้จากบุคคลภายในและภายนอกศูนย์ฯ เพื่อจัดทำชุดความรู้และจัดเก็บความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ (4) ความต้องการแก้ไขปัญหาน้ำแล้ง ให้ศูนย์สามารถบริหารจัดการน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปีอย่างเพียงพอ (5) ความต้องการในการพัฒนาอาคารสถานที่ให้สามารถรองรับคณะศึกษาดูงานได้ (6) ความต้องการในการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ ให้เกิดมูลค่า (7) ความต้องการในการได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเต็มรูปแบบ และ (8) ความต้องการให้เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. 2560) พบว่า ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ต้องการพัฒนาพัฒนาในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการกำหนดบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้านสถานที่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้ และด้านสื่อการเรียนรู้

1.3 ทุนชุมชนของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

1.3.1 ทุนมนุษย์ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนมนุษย์ที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ประกอบด้วย 1) ผู้นำท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน 2) อาสาพัฒนาชุมชน 3) ประชาชนชาวบ้าน 4) ประชาชนในชุมชนที่มีใจและความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” 5) ผู้นำท้องถิ่น 6) ผู้นำภาคศาสนา 7) ตัวแทนจากภาคเอกชน 8) ตัวแทนจากภาครัฐ และ 9) ตัวแทนจากภาคการศึกษา ที่เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนและพัฒนาศูนย์ตามภารกิจและหน้าที่ของหน่วยงาน

1.3.2 ทุนสังคม พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนสังคมที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” กล่าวคือชุมชนแห่งนี้ใช้กลไก “บวร” คือ บ้าน วัด โรงเรียน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรมอย่างยั่งยืนในทุกพื้นที่โดยวัดทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนาร่วมวางแผนและร่วมดำเนินการ อีกทั้งคนในชุมชนแห่งนี้ มีวิถีชีวิตเป็นสังคมที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีการรวมกลุ่มอาชีพ

และมีกิจกรรมการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความสามัคคีและกลุ่มผู้นำมีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนงานของชุมชน รวมถึงการเข้ามามีส่วนร่วมการปลูกพืชผักสวนครัวในพื้นที่ศูนย์ฯ

1.3.3 ทุนกายภาพ พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนกายภาพที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ได้แก่ มีเส้นทางคมนาคมขนส่ง 2 รูปแบบ คือ ทางถนนและทางเรือ มีศาสนสถาน 1 แห่ง คือ วัดถลุงเหล็กมีสถานศึกษา ๒ แห่ง ชื่อ โรงเรียนเทศบาลวัดถลุงเหล็ก (ปูนซิเมนต์ไทยอุบลัมภ์) และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลท่าหลวง รวมถึงมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ได้แก่ วัดสะตือ เชื้อนพระรามหก และบริบทรอบพื้นที่ชุมชนพบว่า มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่หลายแห่ง

1.3.4 ทุนธรรมชาติ ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนธรรมชาติที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” คือ ชุมชนเป็นพื้นที่ ๆ มีแม่น้ำ 2 สายไหลผ่าน ได้แก่ แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำชยันตา อยู่ในพื้นที่ราบลุ่ม และพื้นที่ศูนย์เรียนรู้เดิมเป็นแม่น้ำ ทำให้สภาพดินในพื้นที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก

1.3.5 ทุนการเงิน พบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีทุนการเงินที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุนต่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนกลางพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิกที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ศูนย์ฯ เป็นต้น

2. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

คณะผู้วิจัย ได้ทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ใช้กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการระดมสมอง (Brainstorming) ซึ่งจากผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายการสร้างรูปแบบและรูปร่างการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีกระบวนการการสร้างรูปแบบดังนี้ คือ 1) ศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นฐาน 2) กำหนดหลักการ เป้าหมาย และองค์ประกอบ 3) กำหนดแนวทางการนำไปใช้ 4) การประเมินรูปแบบ

รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน เพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนและเพื่อให้ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับคนในชุมชน และเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ทั้งสำหรับคนภายในและภายนอกชุมชน

2) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ แนวคิดของรูปแบบ ได้สังเคราะห์รูปแบบจากแนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดเกี่ยวกับทุนชุมชน และหลักการ “บวร” รวมถึงการระดมความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้สรุปเป็นแนวคิดของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้าน

ถลุงเหล็กหมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คือ ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ต้องได้รับการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เต็มรูปแบบตามแนวทางศูนย์เรียนรู้ของกรมการพัฒนาชุมชนบนฐานทุนชุมชน

3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ การใช้ทุนชุมชน 5 ด้าน คือ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนสังคม และทุนเงิน การเตรียมความพร้อมด้านทักษะและความรู้ ด้านการวางแผนการบริหารจัดการ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ด้านการสร้างเครือข่าย

4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรมในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” โดยใช้ทุนชุมชนเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ การประชุมคณะกรรมการและสมาชิกกำหนดแผนการพัฒนาร่วมกัน การกำหนดแนวทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ กิจกรรมการพัฒนาทักษะและความรู้ผ่านการอบรม ศึกษาดูงาน และการลงมือฝึกปฏิบัติ กิจกรรมเอามื้อสามัคคีปรับปรุงและพัฒนาสถานที่ผ่านกิจกรรมจิตอาสาหรือกิจกรรมต่างๆ ของภาคราชการและเอกชน กิจกรรมการจัดการความรู้ กิจกรรมการออกแบบและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ กิจกรรมการกำหนดและออกแบบฐานเรียนรู้ กิจกรรมการประชาสัมพันธ์การประสานงานให้หน่วยงานหรือบุคคลภายนอกเข้าร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ

5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ กล่าวคือเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จ คือ คณะกรรมการและสมาชิกศูนย์ฯ และหน่วยงานที่เข้าสนับสนุนต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ และทำงานกันในรูปแบบภาคีเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง สร้างกลุ่มคนขึ้นมาทำร่วมกันด้วยหลัก “บวร” และข้อจำกัดในการใช้รูปแบบนี้คือภาคีการทำงานที่เข้ามาร่วมทำงานกับศูนย์ฯ ไม่มีหน่วยงานไหนเป็นผู้รับผิดชอบหลักและไม่บูรณาการงานร่วมกันเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการทำงาน

3. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นประโยชน์และรองลงมา คือ ด้านความเหมาะสม ส่วนด้านความเป็นไปได้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด

การอภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” และทุนชุมชน ของชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาศูนย์ฯ คือ (1) ปัญหาด้านสถานที่ (2) สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของศูนย์ฯ (3) ไม่มีการจัดการความรู้ (4) งบประมาณในการบริหารจัดการ (5) เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมน้อย (6) ไม่มีแผนการดำเนินงานประจำปีของศูนย์ฯ (7) ขาดการได้รับความรู้ และ (8) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนไม่ต่อเนื่อง และมีความต้องการที่จะพัฒนาศูนย์ 8 ด้าน ได้แก่ 1) สภาพแวดล้อมพื้นที่ให้เหมาะสมกับการเป็นศูนย์เรียนรู้ (2) การพัฒนาองค์ความรู้และทักษะ (3) ความต้องการด้านการจัดการ

ความรู้ (4) แก้ไขปัญหาน้ำแล้ง (5) การพัฒนาอาคารสถานที่ (6) การพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ (7) การได้รับความช่วยเหลือด้านงบประมาณจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน (8) เยาวชนหรือกลุ่มคนในวัยแรงงานเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนงานของศูนย์ฯ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทรงยศ สาโรจน์ (2564) เรื่อง การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเองตามศาสตร์พระราชา กรณีศึกษา ชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี พบว่า 1. สภาพการณ์ศูนย์เรียนรู้ชุมชน พบว่า ศูนย์มีการดำเนินงานตามศาสตร์พระราชา ได้รับรองให้เป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบของจังหวัดนนทบุรีมีแนวทางการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของทุนในชุมชนและขยายผลการพัฒนาความรู้ของประชาชน มีกิจกรรมสร้างความยั่งยืนและมีการจัดการเรียนรู้ในการจัดการตนเอง มีการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ 2. วิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ พบว่า มี 3 วิธี คือ 1) การเสริมศักยภาพทักษะ/การสร้างความรู้/การเรียนรู้ด้วยตนเองและการจัดการตนเอง 2) การพัฒนาองค์ความรู้/เนื้อหาความรู้ศาสตร์พระราชาที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิต และ 3) เงื่อนไขการจัดการศูนย์ที่ส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้บนฐานศาสตร์พระราชา 3. ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์การเรียนรู้ประสบความสำเร็จ พบว่า มี 4 ปัจจัย คือ 1) นโยบายและการบริหารจัดการ 2) การมีส่วนร่วมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน 3) การพัฒนาความร่วมมือกับภายนอก 4) การพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง และ 4. สังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน พบว่า มี 3 องค์ประกอบ คือ 1) ชีตความสามารถ 2) การบริหารจัดการ และ 3) แนวทางการพัฒนาตามศาสตร์พระราชา และ ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พันธุ์ศักดิ์ แสนพรหม และคณะ (2562) เรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในจังหวัดพะเยา พบว่า 1) ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนภาพรวมอยู่ในระดับน้อย 2) การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดีจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการบริหารจัดการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารทรัพยากร ด้านการบริหารจัดการ 3) รูปแบบการบริหารจัดการ MANAGEMENT Model เพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้จังหวัดพะเยา 4) รูปแบบการบริหารจัดการ MANAGEMENT Model ที่ค้นพบจากการวิจัยมีความเหมาะสมมาก ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักการและเหตุผลของรูปแบบ ด้านวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ด้านองค์ประกอบของการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการใช้รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์ฯ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปราโมทย์ น้อยวัน และคณะ (2562) เรื่อง แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี พบว่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่มีการปฏิบัติที่ดีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านบัว หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่ได้รับรางวัลระดับประเทศ จำแนกออกเป็น 4 หัวข้อดังนี้ 1) ด้านการบริหารงานบุคคล ได้มีการกระจายอำนาจมีโครงสร้างการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการ และให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ 2) ด้านการบริหารงบประมาณ มีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย มีการรายงานงบประมาณให้แก่สมาชิกอย่างโปร่งใสและมีการขอสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างสม่ำเสมอ 3) ด้านการบริหารทรัพยากร มีการจัดซื้อจัดถาวรวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องจักรต่าง ๆ ที่จำเป็น และมีการจัดสถานที่ สภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมเป็นแหล่งเรียนรู้ 4) ด้านการบริหารจัดการเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้สมาชิกร่วมกันขับเคลื่อนพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีชีวิตชีวน่าเข้าไปเรียนรู้ เพื่อสร้างรายได้ของสมาชิกอย่างยั่งยืน และนอกจากนี้ ผลการศึกษาทุนชุมชนพบว่า ชุมชนบ้านถลุงเหล็กมีทุนชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนเงิน ที่สามารถนำมาเป็นฐานในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” ให้ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วันชัย ธรรมสัจการ และคณะ (2564) เรื่อง ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน

ท้องถิ่น พบว่า 1) ทุนชุมชนที่มีผลต่อการจัดการตนเองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ทุนมนุษย์ ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และแรงงานในชุมชน (2) ทุนสังคม มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (3) ทุนกายภาพ เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างภาครัฐและประชาชน จัดสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการในลักษณะของโครงสร้างพื้นฐาน (4) ทุนธรรมชาติ ที่ดิน น้ำ ป่า อากาศที่สมบูรณ์ (5) ทุนการเงิน และ (6) ทุนทางวัฒนธรรม ความรู้ ภูมิปัญญา ประเพณี

2. รูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีองค์ประกอบ 5 ส่วน ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไก 4) วิธีการดำเนินงานหรือกิจกรรม และ 5) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร พบว่า ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร และผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความสอดคล้องของรูปแบบ ได้ผลสรุปดังนี้รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) ระบบงานและกลไก ได้แก่ ด้านการเตรียมความพร้อมในหลักแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการวางแผนการบริหารจัดการงบประมาณ ด้านการจัดแหล่งเรียนรู้/ฐานการเรียนรู้ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุน ด้านการสร้างอัตลักษณ์ของศูนย์การเรียนรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายขยายผล ด้านการกำกับติดตาม ตรวจสอบ และ 4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ ชีรวัฒน์ นิจนตร (2560) เรื่องการวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา พบว่า รูปแบบต้องมียุทธศาสตร์ประกอบอย่างน้อย 6 ประการคือ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบ ตัวแปรหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบหรือโครงสร้าง กลไกหรือกระบวนการทำงาน ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ใช้ในรูปแบบ และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของรูปแบบ และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

3. การประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความเหมาะสมของการประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เกษตรกร “สวนผักแบ่งปัน” บนฐานทุนชุมชน ชุมชนบ้านถลุงเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุด พบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านความเป็นประโยชน์ สอดคล้องกับเปรม เดชแก้ว และคณะ (2565) เรื่องการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานีชุมพร พบว่า รูปแบบประกอบด้วย (1) หลักการ (2) วัตถุประสงค์ (3) ระบบงานและกลไก และ (4) เงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้และมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

1. ควรบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนในพื้นที่ให้ร่วมกันสนับสนุนการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้เกษตร “สวนผักแบ่งปัน” เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและเป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน
2. สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เข้ามาร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้เพื่อกำหนดนโยบายหรือแผนให้สอดคล้องกับภารกิจหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน
3. หน่วยงานภาครัฐ ควรมีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน กิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีขั้นตอนการทดลองใช้รูปแบบเพื่อให้สามารถนำรูปแบบดังกล่าวไปใช้และเกิดประโยชน์ได้จริง
2. ควรนำวิธีการวิจัยรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) เป็นการศึกษาเชิงทดลอง โดยมีการพัฒนาต้นแบบนวัตกรรมแล้วมีการทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบคุณภาพในเชิงประจักษ์

เอกสารอ้างอิง

- ชีรวุฒน์ นิจเนตร. (2560). การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, Vol. 4 No. 2 (2017): วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560), 71-102. <https://e-journal.sru.ac.th/index.php/srj/article/view/726>
- ัชชฎา อุดมสิทธิ์ และคณะ. (ม.ป.ป.). การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพชรพิทยาคม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 40. วารสารเสนต์จอห์น. 253-267. https://sju.ac.th/pap_file/17d8439e91c4b4eac895e5dfa0e0137a.pdf
- ชัยวุฒิ ครุฑมาศ และคณะ. (2564). การพัฒนาต้นแบบศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักทฤษฎีใหม่ประยุกต์สู่ โคก หนอง นา พัฒนาชุมชน ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนนครศรีธรรมราช. <https://training-nakhonsithammarat.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/147/2022/08/วิจัยประเด็นเชิงพื้นที่-2564-ศพช.นครศรีธรรมราช.pdf>
- ทรงยศ สาโรจน์. (2564). การสังเคราะห์รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนในการจัดการตนเอง ตามศาสตร์พระราชกรณียกิจศึกษาชุมชนบางเลน จังหวัดนนทบุรี. Journal of Roi Kaensarn Acadami ISSN 2697-5033, (Online) ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม 2564. 10-15. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/>
- นิคม ศรีเงิน. (2562). รูปแบบการสร้างควมมั่นคงทางอาหารบนฐานความหลากหลายของพืชผักในครัวเรือนชุมชนริมแม่น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. [ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาวิทาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์จังหวัดปทุมธานี

- บัญชา พุฒินากุล และคณะ. (2559). การศึกษาการจัดการทุนทางสังคมเพื่อการสร้างความมั่นคงทางอาหาร
กรณีศึกษา: ชุมชนตำบลวังแสง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
<http://research.rmu.ac.th/rdi-mis//upload/fullreport/1632640282.pdf>
- ปกรณ์ ปรียากร. (2538). ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในการบริหารการพัฒนา. หน้า 18-65. อุทัย
เลาหิเชียร. กรุงเทพฯ : สามเจริญพานิช
- เปรม เดชแก้ว และคณะ. (2565). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดชุมพร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาสุราษฎร์ธานี ชุมพร. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ปีที่ 12 ฉบับ
ที่ 3, 72-80. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/ajpbbru/article/view/257779/176663>
- พัฒนา พรหมณี และคณะ. (2560). แนวคิดการสร้างและพัฒนารูปแบบเพื่อใช้ในการดำเนินงานด้านการ
สาธารณสุขสำหรับนักสาธารณสุข. สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม 2560,
128-135. [https://apehit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_](https://apehit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_formatted.pdf)
[formatted.pdf](https://apehit.bu.ac.th/journal/science-july-2560/13_04_guidline_proof2_formatted.pdf)
- รัถยานภิศ พละศึก และคณะ. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: กระบวนการพัฒนาการสร้าง
เสริมสุขภาพชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้, ปีที่ 5
ฉบับที่ 1 (2018): ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2561, 211-223. [https://he01.tci-](https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/112995/87982article/view/246276/167163)
[thaijo.org/index.php/scnet/article/](https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/112995/87982article/view/246276/167163) [view/112995/87982article/view/246276/167163](https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/112995/87982article/view/246276/167163)
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. (2553). การวิจัยพัฒนารูปแบบ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ 2 ฉบับที่ 4, 2-15.
[file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittirum,+Journal+manager,+1%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/admin/Downloads/mrittirum,+Journal+manager,+1%20(1).pdf)
- วันชัย ธรรมสังข์ และคณะ. (2564). ทุนชุมชนและศักยภาพในการจัดการตนเอง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ
ชุมชนท้องถิ่น. นาคบุตรปริทรรศน์, ปีที่ 14. [https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/download/255221/175040/958130)
[article/download/255221/175040/958130](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/nakboot/article/download/255221/175040/958130)
- สุวดี วรวิทย์พินิต และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ วิถีเมืองเพชรตามแนวทาง
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. Veridian E-Journal, Silpakorn University, ปีที่10, 1657-1674.
<https://he02.tci-thaijo.org/index.php/Veridian-E-Journal/article/view/99862/77570>
- สัญญา ยีอราน และ ศิวไลซ์ วรรณวีจิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สู่ความสำเร็จการ
เปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและสาธารณสุขภาคใต้,
ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (2018): ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2561, 288-300. [https://he01.tci-](https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/130891/98160)
[thaijo.org/index.php/scnet/article/view/130891/98160](https://he01.tci-thaijo.org/index.php/scnet/article/view/130891/98160)

โสภกา แซ่ลี. (2558). การประเมินโครงการคืนครูให้นักเรียนโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
(วิจัยและประเมินผลการศึกษา), มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2560). คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน. หน้า9-10.
<https://amnatcharoen.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน.pdf>

Khantavanh Phomlasaboud. (2565). การพัฒนารูปแบบการสร้างความปลอดภัยทางอาหารในระดับครัวเรือน
ของเกษตรกรในเขตเมืองคำ แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว. [ปริญญา
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยแม่โจ้